

čredo na materino obličje. Medtem so prihajali vaščani kropit pokojnico, se tiho pogovarjali o njej, jo hvalili, se spominjali marsičesa iz zadnjih dni in od prej, toda videti je bilo, da se jih ta tuja smrt tiče ravno toliko kot vsaka druga, kakor je pač potreba in navada med ljudmi, ki so po istem bivališču nekoliko navezani drug na drugega. (Konec sledi.)

Gospodarski pregled

OBSEG BANČNIH KONCERNOV V SLOVENIJI

(Odlomek iz gradiva za študijo o razvoju monopolističnega kapitalizma v Sloveniji)

A. Krajan

Proces, ki je lasten zadnjemu razdobju razvoja kapitalizma, da se bančni in industrijski kapital zraščata v finančnega, se vidno izraža po eni strani v upravah bančnih zavodov, v katere vstopajo predstavniki velike industrije in trgovine, po drugi strani pa v bančnih koncernih. To so skupine denarnih, industrijskih in trgovskih podjetij, ki so po lastninskih, kreditnih ali drugih interesnih odnosih povezana z veliko banko in zato pošiljajo banke vanje svoje zaupnike.

Na Slovenskem opažamo prehajanje industrije v bančno odvisnost že pred vojno. Vendar je bila največja industrija v rokah dunajskih in graških bank.

„Dunajske banke in sploh nemški kapital so smatrali naše ozemlje za svoj teritorij, da ga industrijsko in trgovinsko eksploatirajo. Priznati se mora, da je bilo našim bankam težko, večinoma nemogoče, aktivno poseči v industrializacijo naših pokrajin.“¹

TPD je bila ustanovljena v 70ih letih preteklega stoletja po Wiener Bankvereinu² in pod vodstvom te banke je družba združila in pokupila v nadaljnjih desetletjih vrsto rudnikov na Štajerskem in Dolenjskem. V KID-u je bil od l. 1905. dalje s 25% udeležen Bodencreditanstalt z Dunaja;³ po delničarju J. Luckmannu je bil KID povezan tudi s Creditanstalt für Handel und Gewerbe (Dunaj, Trst—Ljubljana); a po drugih velikih delničarjih (L. Born, dr. Hjalmar Schacht itd.), ki so sedeli v upravnem svetu vse do l. 1919.,⁴ pa še z raznimi finančnimi skupinami nemškega kapitala. Vsekakor je bila v tesni zvezi z avstrijskimi bankami tudi Bleiberger Bergwerks-Union, lastnica svinčenih rudnikov pod Dobračem, v Rablju in Mežiški dolini — kakor tudi Leykam — Josefthal A. G. (Dunaj) lastnica Združenih papirnic Vevče, Goričane in Medvode.

Na predvojno Kreditno banko v Ljubljani in Jadransko banko v Trstu (ust. 1905) misli dr. Brezigar,⁵ ko piše, da je bila

„... udeležba naših bank pri industrijskih in trgovskih podjetjih jako pičla. Interesirale so se nekaj za pivovarne, paroplovbo, hotelska podjetja, opekarne, orožarne, za trgovino s kolonialnim blagom ter še kako drugo malenkost. Vse ostalo so financirale tuje banke ali pa privatni kapital.“

Zaradi teh ovir so se povzpeli pred vojno med Slovenci do velike industrije ter trgovine ali do bank le redki posamezniki. Kot izjemen primer naj navedemo tržaškega bogatina Iv. Gorupa,⁶ ki je s premoženjem, pridobljenim z užitninskimi zakupi in železniškimi zgradbami, sodeloval pri ustanovitvi predilnice v Ajdovščini, Kranjske

¹ Dr. M. Brezigar, Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva, Celje 1918, str. 147 in sl.

² Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 642.

³ C. Potočnika članek o KID-u v Trgovskem tovarišu 1937.

⁴ Trgovski register.

⁵ l. c. p. 149.

⁶ Slov. biografski leksikon.

stavbne družbe v Ljubljani; posedoval na Reki hotele; bil podpredsednik Ogrsko-hrvatske paroplovne družbe, upravni svetnik društev Società fiumane del Dock ter glavni delničar avstrijsko-ogrskega Lloyda in Ungaro-Croate; dalje, ravnatelj Hrvatske štedionice i banke ter Bance fiumane; njegov sin Kornelij pa je postal ob ustanovitvi Ljub. kreditne banke eden izmed njenih prvih šestih upravnih svetnikov.⁷

Zaradi take premoči tujega kapitala na Slovenskem je razumljivo, da je „mladin“ dr. Brezigar ob zaključku svoje knjige postavil kot izhodiščno zahtevo nacionalizacijo velepodjetij.

Po vojni se je klic ljudskih množic po socializaciji spremenil na ustnicah kapitala v geslo „nacionalizacije“ in domači kapital se je vneto lotil te naloge; izvedel pa jo je le deloma. Kajti bil je zaradi zaostalosti nerazvit in ga ni bilo na razpolago v taki množini, da bi mogel odkupiti tujo industrijo. Zato je bila „nacionalizacija“ izvršena po prevratu nepopolno. Druga „nacionalizacija“ pa se vrši v poslednjih letih (Združene papirnice, KID l. 1929., Kreditni zavod l. 1931., Union itd.). Na drugi strani pa so transakcije v zvezi z navidezno nacionalizacijo služile domačemu kapitalu za obogatitev (nacionalizacija TPD-ja).

Ker so padle ovire za dovoljenje koncesije hrvaškim bankam za snovanje podružnic, se pojavijo po vojni še one v Sloveniji. Pri opredelitvi bančnih-industrijskih skupin moremo torej ločiti: domači sektor, sektor zagrebških bank ter sektor tujih bank. V nadaljnjem bomo videli ob pregledu bančnih koncernov, kako je meja med temi skupinami tekoča, v koliko se je posrečilo okrepiti domači kapital in kako silno moč je še obdržal tuji.

Na čelu bančnih zavodov v Sloveniji so Ljubljanska kreditna banka, Zadružna gospodarska banka in Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani. Njih vodilna vloga je razvidna iz dejstva, da je od celotne vsote 770 milijonov dinarjev vlog v 10 denarnih zavodih (organiziranih kot delniške družbe) v Sloveniji v letu 1929—1930. odpadlo na navedena tri podjetja 700 milijonov dinarjev; prav tako je od celotne vsote 1 milijarde 50 milijonov kreditov odpadlo na te tri banke 950 milijonov, a na 7 ostalih 100 milijonov in še od tega na Celjsko posojilnico d. d. 60 milijonov!⁸

Če si ogleđamo današnje obsege koncernov teh treh tkzv. domačih bank, je ta slika naslednja:⁹

Ljubljanska kreditna banka (LKB) z delniško glavnico 30 milijonov dinarjev. Njej je priključena (afilirana) Obrtna banka d. d. v Ljubljani z delniško glavnico 400.000 din, ki je bila ustanovljena l. 1920. z namenom, „da izvršuje posle, za katere ne bi bilo koristno, da bi jih opravljal veliki zavod, ter da odloči slabo klientelo od zavoda“. Dalje je vidna v upravnem in nadzornem svetu zveza s **Kmetjsko posojilnico ljubljanske okolice** r. z. z n. j., ki je največja kreditna zadruga „napredne“ Zveze slovenskih zadrug. Z manjšimi paketi pa sodeluje v dveh zagrebških denarnih zavodih, katerih skupna delniška glavnica znaša 110 milijonov dinarjev.¹⁰

⁷ Trgovski register. Ostali prvi upravni svetniki Kreditne banke l. 1900. so bili še: Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar, veletrgovec Ivan Knez, trgovec Urban Zupanec ter zastopnik Živnostenske banke.

⁸ Narodno blagostanje — Analiza bilansa 1930.

⁹ Viri: Vladimir Košak, Die bankmäßige Finanzierung der jugoslawischen Industrie, Frankfurt am M. 1938, str. 101 sl.

Compass, Finanzielles Jahrbuch, Wien 1939, 1940.

Narodno blagostanje — Analiza bilansa 1939, 1940.

Trgovski register.

Vl. V. Rozenberg i Jov. Lj. Kostić, Ko finansira jugoslovensku privredu, Beograd 1940 in dr.

¹⁰ Rozenberg - Kostić, l. c., str. 25, 26.

Kakor moremo sklepati iz višin delniških glavnice ter po zvezah v konzorcijih, sodelovanjih itd., bi te bile: Jugoslovenska združena banka in Jugoslovenska banka, ki sta obe v odvisnosti od tujega, v prvi vrsti nemškega kapitala. Vendar se zdi, da je bila odvisnost od prvega zavoda že l. 1930. likvidirana. Dalje je bila LKB udeležena v Čakovški hranilnici. LKB posreduje tudi večji paket delnic Narodne banke. Ker ima tudi „Mestna hranilnica v Lj. večji paket in so bili „stari liberalci“ tu stalni gospodarji, so združili oba paketa in prišli v upravni odbor Nar. banke. Šele v zadnjem času, ko so „konservativni“ dobili vpliv na Mestno hr. in so temu „paketu delnic dodali še onega“ Banovinske hranilnice in morda še „mariborski paket“, so iztislili liberalce iz upravnega sveta NB. Poleg češkega kapitala je Kreditna banka največji delničar Zavarovalne banke Slavije d. d. v Ljubljani.

Od skupnega števila 11 delničarjev „Slavije“ je bilo l. 1940.: 5 predstavnikov češkega kapitala, 5 Kreditne banke ter 1 Obrtne banke. Ker ima zavarovalnica le majhne obratne stroške, a velike denarne dohodke, pomeni uvrstitev zavarovalnice v bančni koncentraciji bogat vir denarne koncentracije. Banka pa s svoje strani podpira zavarovalnico, da zahteva od podjetij, katerim kreditira, da so zavarovana pri zavodu, ki je z banko interesno vezan. Zaradi tega bomo videli, da je v bančnem koncernu vedno tudi velika zavarovalnica. A ker so naše bančne skupine politično opredeljene, uporabljajo množico zavarovalnih zastopnikov in potnikov marsikje tudi za politično službo.

V kovinski industriji je udeležena LKB v obliki konzorcija z Zadružno gospodarsko banko in Prvo hrvatsko štedionico v Zagrebu pri Splošni stavbni družbi d. d. v Mariboru. Delniška glavnica tega podjetja znaša 5 milijonov dinarjev ter poseduje tovarne za železne konstrukcije, vijake in zakovice. Stavbna družba je povezana s sličnimi podjetji v državi (Novi Sad, Kropa) v kartel vijakov s skupno prodajno organizacijo Novi kromar d. d. v Zagrebu. Prav tako je bila v družbi z Zadružno gospodarsko banko udeležena Kreditna banka do lanskega leta pri Tovarni verig d. d. v Lescah. To sodelovanje dveh bančnih skupin, ki pripadata različnim, na zunaj nasprotnim političnim grupacijam, bomo mogli opaziti še pri nekaterih podjetjih. Datira pa iz povojnih let „nacionalnega zaleta“, ko so se vse priznane stranke znašle na skupni črti odpora proti ljudskim težnjam; pozneje pa, ko so bili „starini“ okoli Ljubljanske kreditne banke potisnjeni v defenzivo pred modernejšimi „mladini“ okoli Slavenske banke, zopet išče „družina“ okrog Kreditne banke oslona pri „družini“ Zadružbe gospodarske banke. Pa tudi, ko so se „starini“, radi ali neradi, politično zlili z „mladini“, je sodelovanje ostalo.

V zvezi z Jadransko banko je Ljubljanska kredit. banka po vojni združila Tönniesovo podjetje, Samassove kovinske livarne in zvonarne ter Žabkarjeva podjetja za železne, zlasti mostne konstrukcije v Strojne tovarne in livarne d. d. v Ljubljani ter bila pri njih udeležena do likvidacije pred nekaj leti. Prav tako je izpadel l. 1930. iz upravnega sveta KID-a zastopnik Kreditne banke. Dalje je LKB likvidirala svojo udeležbo pri tovarni dušika v Rušah d. d. (l. 1928.) in „Bistri“ d. z o. z., tovarni lakov (l. 1930.).

V gradbeni industriji je prišla l. 1939. v odvisnost Kreditne banke Tvornica opeke i crijepa d. d. v Sisku na Hrvaškem. Že preje je bila udeležena v stavbnih družbah Tönnies, v „Obnovi“ do l. 1929., v Zagrebški gradb. družbi do l. 1928. ter v cementni industriji „Split“ d. d.

V tekstilni industriji je udeležena Kreditna banka zopet v družbi z Zadružno gospodarsko banko pri Tovarni klobukov Šešir d. d. v Škofji Loki. Delniška glavnica podjetja znaša 500.000 dinarjev; večinski paket delnic je v rokah Zadružne, a manjšinski v rokah Kreditne banke. Pri Texti d. d. Maribor—Zagreb (del. glavnica 2 milijona dinarjev) pa je udeležena Kreditna banka s 50% in z enakim

deležem Jugoslovanska banka iz Zagreba. „Nacionalni“ kapital se tu stika s tujim. Kreditna banka preko Živnostenske z Dresdnerbanko. Kreditna je dalje soudeležena¹¹ v „Roal“ (Rosner) bombažna industrija d. d. Beograd (del. kap. 5 milij. din). Arijski kapital je tu povezan z „Židovskim“ v znamenju dobička. Prav tako je interesno povezana s tekstilnim koncernom Mautner d. d. s tovarnami v Litiji in St. Pavlu pri Preboldu. Kreditna je sodelovala v povojni nacionalizaciji tega velepodjetja; l. 1930. je sicer likvidirala večino udeležbe, a njen zastopnik je ostal še vedno v upravnem svetu, v katerem so v prvi vrsti zastopniki tujega kapitala (Jugoslovanska banka — Živnostenska banka — Dresdner bank; Bodencreditanstalt — Wiener Bankverein). S pomočjo kreditnih mrež pa je Kreditna banka postala večinska lastnica Motvoza in platna d. d. v Grosupljem (del. glavnica 4 milijonov dinarjev). Vsa našeta tekstilna podjetja, v katerih sodeluje Kreditna z večjim deležem, spadajo v skupino srednje velikih (s po par sto delavci); le Mautner in Roal spadata med velike, a udeležba Kreditne banke v njih je neznana. Sorazmerno najmočnejšo rast med srednjimi podjetji zaznamuje Motvoz in platno, čigar delniška glavnica je bila povišana l. 1938. od 2,5 milijonov dinarjev na 4 milijone.

V obutveni industriji je bila Kreditna banka vse do likvidacije podjetja l. 1938. udeležena pri Petovii d. d. — Ptuj; v zadnjem času pa je s tržiškimi podjetniki ustanovila „Trio“, tržiško industrijo obutve d. z o. z. (500.000 dinarjev).

Skupno z ljubljanskimi in celjskimi veletrgovci kolonialnega blaga je l. 1920. osnovala v družbi „Sladkor“ d. z o. z. centralo za trgovino s sladkorjem.

A najmočnejšo bazo ima banka v papirni industriji. Kreditna banka je izvedla po vojni „nacionalizacijo“ Združenih papirnic v Vevčah, Goričanah in Medvodah d. d. ter prejela večinski paket delnic; a drugi veliki paket je ostal podružnici dunajskega Wiener Bankvereina — Splošnemu bančnemu društvu v Ljubljani. Ko je nato odkupila še teh 60.000 delnic, je Kreditna banka združila v svojih rokah $\frac{4}{5}$ vseh delnic ter postala absolutna lastnica tega velepodjetja. Po višini delniške glavnice (25 milijonov dinarjev) in velikosti obrata (600 delavcev) spadajo Združene papirnice med največja podjetja v Sloveniji, pa tudi v državi. Njihov monopolni značaj je razviden iz dejstva, da je l. 1929. nanje odpadlo 53% vse jugoslovanske papirne proizvodnje ter so pripadale papirnemu kartelu s skupno prodajno organizacijo „Centropapir“ d. z o. z. Ker služi les kot surovina za izdelavo celuloze, oziroma papirja, je Kreditna banka spravila v svojo odvisnost tudi vrsto lesnih podjetij. Na ta način izločuje posrednike in dviga dobiček. V upravnih svetih banke opažamo zato tudi stalne zastopnike lesne industrije. Tako je razumljiveje, da se je Kreditna banka l. 1927. fuzionirala s Trgovsko banko, okrog katere so se zbirali zlasti lesni industrijci. Ker pa so vključeni v isti interesni krog tako energijski viri, kakor tudi tovarne za končne izdelke, predstavljajo podjetja okrog Združenih papirnic nekakšen lesno-papirni vertikalni koncern, to se pravi, da združujejo podjetja, ki dajejo surovine in energijo in nato se nanje vertikalno navezujejo tovarne lesovine in celuloze, tovarne papirja ter končno tovarne za konfekcijske izdelke. Shema izgleda sledeče: 2 hidroelektrični centrali. Lastno gozdno posestvo obsega okrog 500 ha; iz vse Gorenjske dobavlja les afilirano podjetje „Gorjana“ d. z o. z. iz Gorij pri Bledu ter Papirles d. z o. z.¹² (v zvezi s švicarskim kapitalom); iz Auerspergovih gozdov je izvažal les „Jugoles“ d. z o. z. v Črnomlju; dalje je LKB povezana tudi z „Dravo“ lesno ind. d. d. v Mariboru.

Les predelujejo 3 tovarne lesovine: 1 v Medvodah, 2 v Vevčah ter tovarna celuloze v Goričanah.

¹¹ „Jutro“ — 4. aprila 1940.

¹² V zadnjem času je LKB pri tem podjetju menda spremenila svojo udeležbo.

Papir izdelujejo tovarni v Vevčah in Janeziji pri Ljubljani. Končne izdelke pa priključena ali z udeležbo povezana podjetja: Kuverta d. z o. z. v Ljubljani, Kuverta d. d. v Beogradu ter Prerada papirnate robe d. d. v Zagrebu. Skupno prodajo izvršuje „Centropapir“ v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu.

Ker zadošča za kontrolo banke posest okoli 40 do 50% delnic, to je v našem primeru okoli 12—15 milijonov in so te v rokah velikih delničarjev, dobé veliki delničarji odločilen vpliv na banko, a istočasno tudi na ves njen koncern. Preko Združenih papirnic pridejo v njihovo odvisnost tudi vsa podjetja (družbe-hčere), ki spadajo v interesni krog Združenih papirnic (družbe-matice). Tu vidimo majhen primer tistega mehanizma („sistema sodelovanja“), ki deluje v velikih kapitalističnih deželah v ogromnih dimenzijah, da se zberejo v rokah posameznikov vrtoglave vsote, množica industrije, strahotna moč. Delniške družbe, ki naj bi po oficialni znanosti pomenile demokratizacijo velike industrije, se na ta način izkažejo le kot sredstvo še večje koncentracije in centralizacije kapitala.

Če pregledamo upravni svet, ki predstavlja vodilni organ banke, vidimo, da sestavljajo „družino“ okrog Kreditne banke: en veletrgovec s kolonialnim blagom, ki je obenem lastnik tovarne mila, sveč itd., en veletrgovec z deželnimi pridelki, ki je obenem lastnik tovarne čevljev, solastnik velike opekarne itd., en veletrgovec z manufakturnim blagom; 3 lesni industrijci, 3 predstavniki prehranjevalne industrije ter usnjarski veleindustrijec; slednjič, 1 zdravnik, 1 odvetnik, 1 ravnatelj zavarovalnice in 1 privatnik.

Prav tako pa je banka v svojih 10 podružnicah povezana z velikimi trgovci in industrijci. „Obrtniško družino“ okoli družbe-hčere Obrtne banke pa sestavljajo manjši industrijci, večji obrtniki, trgovci in posestniki.

Banka je bila vse od svoje ustanovitve l. 1900. predstavnik mladega slovenskega „liberalnega“ meščanstva. V njej so se zbirala bogastva slovenskih trgovcev, advokatov in podeželskih bogatinov. Najtesnejše je bila povezana tudi z „liberalnimi“ zadrugami (hranilnice in posojilnice. Zveza z Narodno-napredno stranko je bila zaradi vodilnih položajev, ki so jih zavzemali v banki Iv. Hribar, dr. Tavčar in dr. Triller, tudi na zunaj potrjena. Po vojni sodeluje pri „nacionalizaciji“ tuje industrije, a takoj zadene ob konkurenco okretnejše in „modernejšje“ skupine „mladinov“. Ko jo skušajo „mladini“ l. 1924. zasesti in spravijo v upravni odbor 5 svojih predstavnikov, se „starimom“ sicer posreči, da 4 zopet izločijo, a v upravnem odboru ostane še „šoštansjska družina“ kot zveza s konkurenčno „napredno“ skupino. Prav tako pa je prišel v zadnjih letih preko Kmetske posojilnice v upravni odbor bivši minister „konservativne“ skupine. Medsebojna načelna nasprotja so že davno splahnela, ostala so le še konkurenčna. „Mladini“ so našli zatočišče v Kreditnem zavodu za trgovino in industrijo, v katerega so se zatekli tudi „konservativni“, ko je razvoj njihovega kapitala prerastel zadrugni okvir in je velika kriza prikazala vso „nesolidnost“ zadrugne stavbe. Ker pa je ta banka nadalje povezana z Banovinsko in Mestno hranilnico, za katere jamči dravska banovina oziroma mesto Ljubljana s svojimi premoženji in davčno močjo, ker je, dalje, oslonjena na velike vložnike in veliko industrijo ter preko te industrije povezana s tujim kapitalom, ima na vse strani razpredene niti, ki ji naj zajamčijo solidnost. Bančno krizo je Kreditni zavod prestal brez večjih pretresov, a Kreditna banka je prišla v močno depresijo. Gotovo ni „družina“ okoli Kreditnega zavoda pozabila v svoji rasti na Kreditno banko in njen koncern, zlasti na Združene papirnice. Sprememba v vodstvu Trgovske in industrijske zbornice, ko je glavni direktor Kreditnega zavoda^{12a} zamenjal predsednika Kreditne banke, morda nakazuje to razvojno linijo. A nasprotja raznih

^{12a} Pa tudi veleindustrijec, ki je nedavno zamenjal direktorja, je kot podpredsednik upravnega sveta povezan s Kreditnim zavodom.

bančnih skupin nikakor niso nepremostljiva. Kakor so „starini“ našli modus vivendi z „mladini“ v skupnosti interesov, tako se bodo še ostali, kolikor se že do danes niso povezali, znašli v solidarnosti, ko bodo začutili potrebo.

Množice — delavcev, ki služijo v težkih razmerah v odvisnih podjetjih, — srednjih slojev, ki vlagajo svoje prihranke v te zavode, da jih uporabljajo veliki delničarji za industrijske investicije, in jih zato ob času krize zaman skušajo dvigniti, — konsumentov, ki kupujejo po visokih monopolnih cenah blago odvisne trgovine in industrije, pa stojé na drugem polu kot veliki delničarji oziroma njihovi politični predstavniki. — Zakaj še danes veljajo za „nacionalne“, kakor tudi za ostale skupine, ki so se znašle okoli velikih bank, besede, ki jih je napisal dr. Tavčar l. 1907. v „Slovenskem narodu“ o svoji stranki: „Nikdar ne smemo pozabiti, da smo v svojem jedru meščanska ali da govorimo brez ovinkov buržoazijska stranka.“¹³

¹³ Citirano po Fr. Erjavcu: Zgodovina slovenskega katoliškega gibanja na Slovenskem, Lj. 1928, str. 162. (Nadaljevanje sledi.)

Gledališče

GLEDALIŠČE ZLATE SREDINE

Ob ostrih gospodarsko političnih evropskih trenjih se zmeraj bolj jasno uveljavljata dva tipa ljudi, ki si stojita v življenju v nepomirljivem nasprotju: stereotipni¹ pedantje² in čustveno, intelektualno ter karakterno sproščeni ljudje.

Med obema poloma se vodi že stoletja zdaj bolj zdaj manj opazna borba, ki nima izgledov na kompromis. To je boj med reakcijo in progresom, ki mu vsebino in obliko določa na eni strani želja, vzdrževati medsebojne človeške ter družbene odnose na doseženih stopnjah ali jih celo preobraziti v smislu reakcionarnih programov, na drugi pa težnja po boljšem in lepšem človeškem življenju.

Globlji razlogi za konflikt med obema poloma so v psihični strukturi ljudi prve in druge skupine, ki in kakor so jo izoblikovale ter jo oblikujejo tisočletni življenjski pogoji. Poglavitna značilnost psihične strukture stereotipnega pedanta je pomanjkanje ustvarjalne, produktivne sile. Stereotipni pedantje so sposobni le reproduktivnega delovanja, čustveno ter intelektualno sproščeni ljudje pa so zmožni produktivnega ustvarjanja. — Torej proži boj med obema nasprotjima dvojen različen odnos do življenja: pasivno sprejemanje in aktivno dojemanje, oblikovanje ter v zvezi s tem podzavestna ali zavestna mržnja stereotipnih pedantov do čustveno ter intelektualno sproščenih, produktivnih ljudi, ki izvira iz manjvrednostnega občutja stereotipnih pedantov.

Vzporedno z obojnimi nasprotjem gre tudi razlika v obliki mišljenja: duševni strukturi stereotipnega pedanta se bolj prilega način mišljenja plohe, Aristotelovske logike, medtem ko čustveno ter intelektualno sproščen človek misli dialektično. Ena izmed značilnosti dialektičnega mišljenja je sintetično dojemanje večjih vsebinskih kompleksov, medtem ko se dvodimenzionalni logik, stereotipen pedant, izgublja v fragmentu in ne vidi njegove zveze s celoto.

Ena in druga stran obeh med seboj nepomirljivih čustveno, intelektualno ter karakterno opredeljenih človeških skupin uporabljata za svoje glavno orožje tisto, čemur pravimo na eni strani „prosveta“,³ na drugi pa „izobrazba“. Oba pojma sta si v med-

¹ Stereotipen — vedno se ponavljajoč, nespremenljiv.

² Pedant — dlakocepec, malenkostnež, birokratski tip.

³ Besed „prosveta“, „prosvetljen“ ali „prosvetljenstvo“ v sestavku ne uporabljam v kulturno zgodovinskem pomenu, marveč jim dajem, kot je razvidno iz opisa, smisel